

Erik Eriksson

DET BRINNANDE HAVET

Erik Eriksson

DET BRINNANDE HAVET

 SAGA
EGMONT

Erik Eriksson

DET BRINNANDE HAVET

SAGA EGMONT

Det brinnande havet

Copyright © 2006, 2017 Erik Eriksson og Lindhardt og Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711820773

1. E-boksutgåva, 2017

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

lindhardtogringhof.dk

Saga är et förlag i Lindhardt og Ringhof, ett företag inom Egmont-koncernen

EN NY TID

Stormen

DE HADE RÄKNAT med hård vind från nord eller nordost, men det var inget märkvärdigt med det. Det blåste ofta från det hållet och de brukade segla snett upp mot de krabba vågorna hela vägen över havet till Signilskär. Ösa fick de göra och blöta blev de, men det hade de varit med om så många gånger. Posten måste ju fram, hårt väder fick inte hindra. Storm var ett skäl till försening, men inte vanligt höstväder.

Alltså gav de sig iväg, fyra postrotekarlar från Byholma vid Ålands hav, i den lilla postbåten Mär lan, sex meter lång, sprisegel och fock, en öppen båt med breda furubord, inget skyddande däck. I gryningen den fjortonde november 1799 rodde de ut från posthamnen i Grisslehamn, helt nära hembyn. Inga oroande tecken syntes på himlen, det klarnade. När de nådde Loskäret utanför hamnen hissade de seglen.

Det gick sakta, de tvingades falla av lite, vinden som varit nordlig vred över åt nordost, och den fortsatte vrida. Nils Nygren som var skeppare på båten sa till kamraterna att som han såg saken så hade de att välja på två färdvägar. De kunde segla snett mot vinden ner mot åländska storlandet och sedan kryssa eller ro i lä av land upp mot poststationen på Eckerö. Eller så kunde de göra några

långa slag ute till havs, först åt sydost och sedan mot nordväst för att slutligen komma in mot Signilskär och Eckerö från öppna havet.

”Vi vinner tid om vi seglar till havs”, påpekade en av karlarna i båten.

”Och vi har ju gjort det många gånger förut”, sa båtens äldste besättningsman.

”Jag tror vinden har stadgat sig nu och molnen ser beskedliga ut”, tillfogade den fjärde rotemannen.

”Förstår jag er rätt om jag säger att ni alla vill gå till havs?” frågade Nils Nygren.

Männen nickade, Nils som satt till rors sa inget mera eftersom det inte behövdes. Han tittade akterut för att se var han hade sina landmärken: telegrafstationens master på Utkiksberget ovanför Grisslehamn, tallarna på Skatudden, Loskärets ljusa udde.

Så vände han åter blicken ut mot havet. Där fanns inget att styra efter, inte än på några timmar. Men han visste var land snart skulle skymta, låga grå öar, klipphällar, svåra att skilja från vatten och mörka moln för den ovane, men säkra hållpunkter för den som seglat här sedan barndomen.

Nils Nygren var född vid havet. Han var bonde och fiskare, van båtkarl, och han var betrodd, vald av sina grannar till skeppare på postbåten. Han kände av ansvaret, höll sig nykter inför sjöresorna, vilket av många ansågs smått märkvärdigt. Han rådgjorde gärna med sin besättning, men fattade beslut på egen hand när det krävdes. Det oväntade kunde när som helst hända till havs, och då gällde skepparens order.

Kvällen före en havsresa gick Nils alltid ner till stranden och tittade, stannade där en stund och iakttog molnen. Och då kunde han ibland uppleva en plötslig tveksamhet, trots

stadig vind och vänlig himmel. På väg hem genom skogen dröjde den där oförklarliga känslan kvar.

Sådana kvällar satt Nils en stund med sina barn, Johanna och Lars, innan de gick till sängs. Hans hustru Maria hade annat för sig, Nils ville vara ensam med sonen och dottern innan de somnade.

Nu hade det åter varit en av dessa kvällar när han väntade in skymningen med barnen. De pratade om det som hänt under dagen och de läste ur Bibeln om arbetarna i vingården.

Så kom morgonen och avskedet. När postbåten sedan var ute till havs tänkte Nils på barnen, han såg dem för sig och han gladdes innan han lät minnesbilden glida iväg.

De hade vinden in från babord. Om allt gick som de planerat borde de vända upp mot vinden och byta sida framåt tiotiden på förmiddagen. Nils hade ingen klocka men han kände dygnet och ljuset, han räknade i huvudet, uppskattade farten, tänkte att de borde vara framme i Signilskär runt två, senast klockan tre. Farten var god nu, de tog in obetydligt med vatten. Männen öste då och då, men seglatsen var under full kontroll, repen som stagade masten var hårt spända, vattendropparna rann efter den buktiga segelduken, men väven tålde mycket mera, det visste Nils.

Halv tio ändrade himlen färg, och det gick fort. De blå fläckarna mellan molnen fylldes med svärta, horisonten suddades ut av låga regnmoln, vinden ökade i styrka, vågtopparna blev fräsande vita och de började bryta in över båten.

När ovädret kom hade Märklan nått den punkt där Nils Nygren tänkt vända ner mot de åländska småöarna vid Signilskär. Han förstod att läget var allvarligt, men han var

fortfarande säker på att det skulle gå bra, bara vindens riktning höll i sig så skulle han nog kunna segla undan och få lä bakom några öar, kanske nå fram till hamnen i Signilskär.

Vinden fortsatte blåsa från nordost, och det tycktes rent av som om den vred sig mot ost, vilket försvårade den avslutande delen av resan. Dessutom var vinden byig och den ökade hela tiden, och nu började det bli svårt för männen att få ut vattnet som sköljde in över båtens låga relingar. De öste, men det hjälpte inte. De var genomvåta, de slet med öskaren, slog knogarna blodiga, men ingenting hjälpte mot de tunga brottsjöarna som vräkte över båten.

Nils Nygren satt på båtens aktertoft med båda händerna runt rorkulden. Mellan benen hade han den lilla förseglade väskan med posten. Den var säkrad med en lina för att inte slungas överbord av brottsjöar och tvära kast, ändå höll Nils den i ett stadigt grepp mellan sina båda knän. När båtens förskepp dök djupt under en mäktig våg pressade Nils sin kropp mot postväskan. Och när båten inte orkade resa sig från de dånande vattenmassorna behöll han greppet.

Klockan närmade sig ett. Stormen varade hela dagen och kvällen. Efter midnatt bedarrade ovädret och i gryningen var det ganska lugnt.

Kvinnornas klippa

JOHANNA VAKNADE AV att någon stötte till henne, kanske var det den äldsta morbrodern som skulle upp och pinka. Det var mörkt men hon kunde skilja på husets folk utan att titta eftersom ljuden var de gamla vanliga. Morbror Filip gick ostadigt, han snubblade och muttrade för sig själv när han segat sig upp ur soffan i köket. Sedan hörde hon hans skvalande eftersom han lämnade dörren på glänt när han stod där alldeles utanför. Det lät som när hästen pinkade i snön, samma ihåliga brunns ljud och samma skarpa lukt.

Filip hade med sig den där lukten när han kom tillbaka in i köket. Han lade sig igen och då drog Johanna sig närmare väggen eftersom hon ville komma så långt bort från honom som möjligt. Men den smala väggbänken där hon sov stod nära hans soffa. Om han sträckte ut armen nådde han henne, och ibland gjorde han det mitt i natten.

Johannas mor och far sov med lillebror i kammaren innanför köket. De andra sov ute i köket, de båda morbröderna, gamla farmor och Johanna själv. Det hände ibland att någon arbetskarl stannade över natten, eller någon främmande som väntade på överfart med postbåten, och då sov även dessa besökare i köket för där fanns värmen från den öppna spisen.

Nu var det senhöst och lång mörk morgon. Johanna hade vaknat under natten och lyssnat på stormen, men den var i avtagande och hon tyckte det var bra eftersom hennes far var till havs med postbåten. Han skulle vara tillbaka nu på förmiddagen, och sedan skulle det dröja en månad innan han stod på tur igen.

Ibland var det oroligt när han skulle iväg. Far visade själv aldrig oro. Johanna var säker på att han inte var rädd för någonting. Nej, det var Johannas mor Maria som var ängslig. Hon sa inget men Johanna kände den dämpade stämningen. En enda gång hade de pratat om det och då hade Maria sagt till sin dotter att oron var kvinnornas gamla börda.

”Det är vi som skall vänta och vaka”, hade Maria sagt. ”Det är vi kvinnor som har det i blodet, vi som stannar hemma när männen far bort.”

Johanna hade inte frågat vad hennes mor egentligen menade. Hon kunde inte sätta ord på det hon tänkte, men hon kände på sig att hon fick ett förtroende, hennes mor hade talat till henne som vore hon en kvinna fast hon bara var en liten flicka. Den gången hade det varit tidig vår med svår is på havet och postbåten hade blivit försenad flera dagar. Nu var det åter en sådan där orolig tid.

Det första grå gryningsljuset letade sig in genom fönstret en bit från Johannas bänk. När hon hörde sin mors steg i köket vände hon sig om, satte sig upp och gnuggade sömnen ur ögonen. Morbror Filip snarkade tungt i soffan bredvid.

Johanna gick upp, tog på sig strumporna, tröjan och kjolen. Hennes mor hade börjat blåsa liv i spiselden, små flammor hade redan fått tag i de torra näverbitarna som

Maria stuckit in i glöden som var kvar i askan efter kvällens brasa.

”Det har slutat blåsa”, mumlade hon när Johanna satte sig ner på huk bredvid henne.

”Far kommer väl snart?” sa Johanna.

”Helt säkert gör han det”, svarade Maria. ”Vill du hämta in vatten.”

Det var en vänlig befallning, ingen fråga. Johanna reste sig genast upp och gick ut. Hon stannade ett ögonblick, andades djupt, såg mot det grå dagsljuset som strilade in mot gårdsplanen genom de avlövide asparna i öster. Strändernas vågor hördes, men så var det alltid, havet låg helt nära alldeles bakom skogsdungarna, de susande tallkronorna och vågornas brus mot stenhällar och grusstränder var traktens eviga sång. Johanna tänkte inte på den ständiga musiken. Om den upphört hade hon kanske lagt märke till tystnaden.

De åt middag, solen tittade fram. Johannas farmor Magdalena hade läst en bordsbön som de inte kände igen, kanske hittade hon på den. Hon mumlade när hon läste men Johanna uppfattade ord som tröst, nåd och farkost. Kanske handlade bönen om sjöfarare, Johanna fick för sig det.

När de plockat undan och sköljt av faten visste Johanna att hennes mamma skulle säga något om att de borde möta far, gå och titta om han kommit, något sådant. Hon kände det på sig, det var ofrånkomligt.

”Skall du följa med mig?” frågade Maria när hon började knyta sjalen runt huvudet.

Johanna hade redan gjort sig i ordning. Hon log mot sin mor men sa ingenting.

De gick genom skogen mot Skatudden på en gammal upptrampad stig. De gick i skydd av den låga strandskogen, stigen slingrade sig fram mellan krökta martallar och småvuxna enar som gav bra skydd mot hård vind och drivande snö under vintern när det hände att någon sökte sig till höjden vid Skatudden för att spana ut över havet. Postbåtarna for ju även då, när isen låg tunn, när det varken bar eller brast. Eller så gick postturen med släde, för alltid skulle posten iväg, och alltid var det några som väntade, oroade sig, spanade och kisade mot öster.

Skatudden var de oroliga kvinnornas klippa vid Ålands hav.

Efter stormdygnet var nu himlen ljus i öster, sikten var god, vågorna hade runda toppar, vinden hade avtagit.

Maria och Johanna stod högst upp på Skatudden, de sa inget till varandra på en lång stund. De anade land på andra sidan, en tunn avbruten landremsa vid horisonten, enstaka öar, ett stort segelfartyg långt ner i sydost.

Men de spanade efter en liten båt, ett obetydligt segel, ett frö på den ofantliga havsytan. Sakta lät Johanna blicken svepa utmed horisonten, hon skyndade sig inte, hon tog efter sin mor, lät ögonen syna av varje havsmeter, varje våg längst bort, fortsatte lite närmare land, delade in havet i rader, småbitar, sökte, sökte utan att finna.

Hon började om igen. Men hon hittade ingen liten båt. Ändå ville hon inte ge upp.

”Vi kanske skall höra oss för i Posthuset i Grisslehamn”, sa Maria.

Johanna hade aldrig varit inne i Posthuset. Det var stort och vackert, två våningar, brutet tak, hög stentrappa framför porten, många rum. Det var som ett slott. I sagorna

fanns det slott, det visste Johanna, det här huset var det mest slottslika hon kunde tänka sig.

De gick in genom grinden, där svängde de av mot den vänstra flygeln som kallades brygghuset. Där inne tycktes något arbete pågå, skrapljud hördes, som om något tungt hasades över golvet.

Maria knackade, men ingen svarade. Hon knackade igen och när svaret uteblev även denna gång sköt hon upp dörren och tittade in. En man i mörkblå soldatjacka och en kvinna i randig kjol baxade en stor tvättgryta över golvet, de var helt upptagna av detta bestyr.

”God dag, ursäkta mig”, ropade Maria.

Mannen tittade upp, nickade och återgick till arbetet. Maria väntade, Johanna stod kvar utanför dörren. Men nu tycktes grytan ha kommit på plats för både mannen och kvinnan tittade mot Maria.

”Jag är Maria från Nygården”, sa hon. ”Min man är Nils Nygren, försteman på postbåten.”

”Jaha, då vet jag”, sa mannen.

”Vi har ju träffats förut”, sa kvinnan i randiga kjolen.

”Javisst, du är väl Birgitta Olsdotter från Tomta?”

”Det stämmer, jag arbetar här nu, i köket mest men även med en del annat, som med tvätten här, vi har just ställt en ny tvättgryta på plats, det var ett slit men Sigurd är stark.”

Hon log mot mannen i den blå jackan och han log tillbaka, ett kort och lite snett leende. Johanna tyckte att han såg besvärad ut, som hennes yngre morbror Ruben kunde göra när han fick beröm.

”Vi kommer för att höra om man vet något om postbåten”, sa Maria.

”Det är bäst att tala med postmästaren”, svarade Birgitta. ”Gå in i hallen och knacka på dörren till höger där

inne.”

”Kan jag göra det, stör jag inte?” frågade Maria.

”Nej, det är i tjänsten kan man väl säga, din man är ju postkarl, så fråga du bara.”

Maria gjorde som hon blivit tillsagd, men det var med tvekan hon knackade på.

De kom in i ett stort och ljust rum, högt i tak. Johanna skymtade en grön kakelugn, en hylla fylld med böcker, stolar med svängda ben, ljusstakar. Hon hade gärna tittat länge på alla märkvärdiga saker men det blev inte tid till det för den gråhårige mannen som kallades postmästaren reste sig upp från stolen bakom skrivbordet. Han kom fram till Maria, tog hennes hand, bugade sig helt lätt, tog även Johanna i handen. Maria neg, Johanna gjorde likadant.

”Jag förstår ert ärende”, sa han och nu såg han mycket allvarlig ut.

”Vet man något om båten?” undrade Maria.

”Vi fick ett meddelande från telegrafan nu på förmiddagen”, svarade postmästaren. ”Ett meddelande... ja, nu på förmiddagen var det.”

Den gråhårige gamle mannen nickade, rynkade pannan, kanske försökte han dölja att han just varit på väg att säga något men hejdat sig mitt i meningen.

”Vi väntar på ytterligare information”, fortsatte han.

”Jaha, då får vi väl tacka då.”

Postmästaren räckte åter fram handen mot Maria och så tittade han på Johanna och log ett sorgset leende.

”Min lilla flicka”, mumlade han.

Han följde sina båda gäster ut i hallen, öppnade porten, stod kvar en kort stund innan han stängde efter dem. När Maria och Johanna var på väg över gårdsplanen sprang Birgitta Olsdotter ifatt dem.

"Fick ni veta något?" undrade hon.

"Nej, vi kommer tillbaka i kväll eller i morgon förmiddag", svarade Maria.

"Om du vill så kan flickan stanna och invänta besked", föreslog Birgitta. "Jag tar hand om henne under tiden."

Förtröstan

JOHANNA SATT PÅ träbänken inne i brygghuset. Elden brann under tvättgrytan, en sotig liten vattenkittel med lock och pip stod på en trefot och värmdes av glöden i den mindre eldstaden i spismuren. Birgitta stod bakom tvättgrytan, ångan värmdes men krusade samtidigt hennes hår, rader av vattendroppar hängde i hennes panna.

”Vi skall ha oss en kopp kaffe, det är vi värda, eller hur?” viskade hon.

Johanna log men visste inte vad hon skulle svara. Hon hade aldrig smakat kaffe och kunde inte bestämma sig för vad hon skulle tycka om den där märkvärdiga drycken som hon hört talas om.

”För du dricker väl kaffe?” viskade Birgitta.

”Jo, tack”, svarade Johanna.

”Med socker”, sa Birgitta.

Hon öppnade ett väggfast skåp bakom tvättgrytan, tog fram två kantstötta koppar, ett litet papperspaket och en sked. Hon lade paketet på bänken bredvid Johanna, vecklade ut papperet. Där låg en platt dosa och en bit socker. Birgitta öppnade dosan, höll fram den mot Johanna.

”Lukta”, viskade hon.

Johanna tittade ner i dosan och såg något som liknade hopklibbade, svarta små gryn. Hon andades in försiktigt.

Doften var stark, det stack i näsan och hon drog tillbaka huvudet lite.

”Just det”, sa Birgitta. ”Det är som ett litet äventyr, det är farligt och härligt på samma gång.”

Johanna nickade, hon visste inte vad hon skulle säga.

”Det här är mellan dig och mig”, mumlade Birgitta.

Johanna nickade igen. Birgitta började göra i ordning kaffet. Hon hällde försiktigt ner en del av de svarta grynen i kitteln, makade ihop glöden med en eldgaffel och satte kitteln på trefoten över glödhögen.

”Det var en tid när herrarna i Stockholm förbjöd oss att dricka kaffe”, viskade Birgitta. ”Reuterholms spioner kunde komma och gripa den som kokade kaffe.”

”Förbjudet, varför då?” undrade Johanna och nu viskade hon också.

”Säg det”, fortsatte Birgitta. ”De hittar på så mycket, men man måste passa sig, det finns poliser och spioner nu också. Den där Reuterholm lär vara borta men nye kungen är visst inte så lätt att begripa sig på han heller. Och så pratar de om ett nytt kaffeförbud, men vi bryr oss inte om det. Frun i huset dricker också kaffe när ingen ser det.”

Vattnet kokade. Birgitta lyfte av kitteln, slog i en skvätt kallvatten innan hon hällde upp. Så tog hon det lilla sockerstycket, virade in det i en tygtrasa, stötte med kortändan av ett klappträ, virade ut tyget, samlade ihop det krossade sockret i sin kupade hand.

”Här skall du ha, annars blir det för beskt”, sa hon och hällde ner hälften av sockret i Johannas kopp. ”Och så drick försiktigt nu, skålla dig inte, blås.”

Johanna väntade, lät Birgitta dricka först, så gjorde hon likadant, sörplade, svalde. Det var starkt och beskt och det stack i halsen.

”Lukta och blunda och drick försiktigt”, sa Birgitta. Nu hade hon slutat viska. Kanske var det kaffet som jagat bort hennes försiktighet.

”Konstigt”, mumlade Johanna.

”Vad är det som är konstigt?”

”Det liksom drar sig upp i huvudet, jag blir liksom yr.”

”Just det, man far iväg lite av doften. Det är vi kvinnor som får njuta den glädjen, karlarna förstår sig inte på kaffe, de super sitt eländiga brännvin i stället.”

Johanna hade bara smuttat på kaffet. Koppen var inte stor, ändå hade hon mer än hälften kvar. Hon tog ännu en liten klunk. Hon hade sett att Birgitta rörde med skeden då och då. Nu gjorde hon likadant. Hon fick tag i en bit osmält socker på koppens botten. När hon fått den att smälta smakade det mindre beskt.

Vi kvinnor, hade Birgitta sagt.

”Har du hört något mera om båten?” frågade Johanna.

”Ja, kanske något.”

”Och vad var det som du hörde, Birgitta?”

”Att de hade sett en båt som hade havererat.”

”Var då någonstans?”

”Utanför Signilskär, de hade sett den från telegrafan där, de har ju kikare. De hade sett båten flyta vattenfylld, men inga människor hade de sett.”

”Var det postbåten som de såg, var de säkra på det?”

”Ja, de sa att de var säkra.”

”Men inga människor?”

”Nej, båten hade varit vattenfylld och tom på folk”.

”De simmade nog iland till någon ö, de har säkert klarat sig, far är en god simmare, det har jag själv sett.”

Birgitta tittade ner, satt tyst en kort stund.

”Ja, så gick det nog till”, sa hon. ”De simmade väl iland någonstans, de kommer nog till rätta snart.”

När Johanna gick ner över gårdsplanen framför Posthuset kände hon sig säker på att hennes far hade klarat sig. Och när hon kom till den lilla träbron vid diket in till Sköthusviken stannade hon ett ögonblick, lutade sig mot broräcket och tittade in mot den svarta vattenspegeln och de gamla bodarna där några av bönderna på södra sidan om Grisslehamn hade sina båtar. Det såg fridfullt ut, allt verkade så välordnat och sorglöst.

Hon hade gått halva vägen till Byholma när hon såg att någon kom emot henne över åkern till höger om Västergården. Det var mörkt men hon tyckte att hon kände igen den som kom där på sättet att gå. Hon höll in stegen, lät den tills vidare okände personen komma närmare. Han var bara tio meter från henne när hon såg att det var Ruben, den yngre av hennes båda morbröder.

”Fick du veta något?” frågade han.

”De har sett båten”, svarade Johanna. ”Men karlarna är inte framme än, de har antagligen simmat till någon ö i närheten av Signilskär.”

”Låt oss hoppas och tro”, sa Ruben.

Mera blev inte sagt på en stund. Ruben minskade farten, de gick sida vid sida på den mörka vägen.

”Som vid Galileiska havet”, sa han med dämpad röst. ”När Jesus stillade stormen, och när han beträdde vattnets yta. Allt är möjligt för oss om vi bara har tron.”

”Och när han gav mat till tusentals människor, det var också vid Galileiska havet”, svarade Johanna.

”Förtröstan”, sa Ruben. ”Det handlar om övertygelse och om hoppet som icke skall dö. Även lärjungarna var ju fiskare.”

”Jag vet att han lever”, sa Johanna.

”Vi kan läsa lite i kväll om du vill.”

”Ja, det kan vi göra.”

Ruben hade lärt Johanna läsa. Bibeln var hennes första läsebok. Men de läste bara i nya testamentet, och mest om det som skedde vid Galileiska havet. De kände igen sig i berättelserna om båtar och fiske, de enkla människorna, den dagliga knappheten, det var deras eget liv.

Gårdens folk hade ätit kvällsmat när Johanna och Ruben steg in. Nu plockade Maria fram bröd och mjölk åt sin dotter, satt med henne vid spisen där elden glödde och en tjärsticka brann och spred lite ljus i köket.

Johanna upprepade det hon redan sagt flera gånger. Hennes far hade simmat iland, räddat sig till någon av öarna, det var en tidsfråga innan de skulle få vetskap i Posthuset. Hon var helt säker på sin sak, hon berättade med övertygelse, och hennes mor fick för sig att räddningen rentav hade bevittnats på något sätt, att Johanna fått veta något hoppningivande. Den vattenfyllda, övergivna postbåten kom i skymundan, den som egentligen var bekräftelse på olyckan blev nu snarare ett bevis för att männen verkligen lyckats rädda sig. Båten var ju tom, alltså måste besättningen finnas någon annanstans.

På kvällen läste Ruben och Johanna ur Matteusevangeliet, om undren vid Galileiska havet. De turades om att läsa högt, de andra i köket lyssnade.

Det var mörkt i gårdshuset, men Maria hade lagt ved på brasan i kökets öppna spis och flammorna lyste upp. Johanna satt med Bibeln närmast spisen, lät det fladdrande skenet falla mot de öppnade boksidorna. Hon läste sakta, stakade sig sällan men trevade sig igenom de längre orden, tog stavelse för stavelse.

”När Jesus gick utmed det Ga...li...le...iska havet såg han två bröder, Simon, som kal...las Petrus, och And...reas, hans broder, de kas...tade sina nät i havet, ty de voro fis...kare.”

När Johanna läst färdigt satt de tysta en stund. Morbror Filip hade somnat, han snarkade lågt, han hade druckit brännvin, vilket han gjorde varje dag. Även Ruben drack men han blev glad och han sjöng visor. Filip blev arg och trött när han drack. Johanna gick undan för honom när far inte var hemma. Det var naturligtvis far som bestämde på Nygårdan, de ogifta morbröderna hade kommit som arbetskarlar men blivit familjemedlemmar när deras syster gifte in sig i gården.

Nu snörvlade Filip i sin soffa, han låg på rygg med öppen mun. Han suckade djupt några gånger, torkade sig med handen runt munnen utan att vakna, vred sig över på sidan, blev lite tystare.

”Hur stort är det Galileiska havet?” frågade Johanna. ”Är det som Ålands hav?”

”Jag vet inte säkert”, svarade Ruben. ”Men kanske är det lite mindre, för det är väl egentligen en sjö.”

”Men Jesus gick tvärs över i alla fall”, sa farmor.

”Kanske inte hela vägen”, sa Ruben.

”Han gjorde som han ville, havet hindrade honom inte. Men ryssarna lät sig inte heller hindras av havet när de kom”, fortsatte farmor.

”Det var väl ändå en annan sak”, sa Maria.

”Varför hindrade inte Gud ryssarna?” sa farmor. ”För Gud är ju allting möjligt och ändå fick ryssarna komma och härja här. Hela Singö lade de för fäfet, de ogudaktiga. Jag vet, för min egen mamma var med då när hon var liten flicka.”

”Vad gjorde ryssarna med henne?” undrade Johanna.

”Hon var tvungen att se på när de brände gårdarna och slaktade alla djuren, inte ett enda hus fanns kvar på Singö. De slet kläderna av folket så de fick bo i skogen alldeles nakna mitt i vintern. Det här hände när kung Karl låg död, och det kan hända igen. Nyss var vi i krig mot ryssarna och de vill nog hämnas på oss för att kung Gustav sköt sönder deras krigsskepp.”

Det blev åter tyst i köket. De hade hört farmor Magdalena berätta om ryssarnas härjningar många gånger förr, ändå var det lika obehagligt varje gång eftersom alla visste att ryssarna inte var långt borta. Och nu var det ju ofred ute i Europa igen. De stora länderna var i krig. Kunde Sverige hålla sig utanför den här gången?

Det var varmt i köket, men Maria lade ändå två torra bitar björkved på den falnande brasan, för att hålla kvar värmen över natten och för att få glöd till morgonbrasan. Farmor hade redan lagt sig i sin säng längst in i köket vid dörren mot kammaren, lillebror Lars hade suttit uppe och lyssnat, men somnat med huvudet i sin mors knä. Nu väckte hon honom, han var för tung att bära in i kammaren där han brukade sova bredvid föräldrarna.

Lars var sex år, ganska liten för sin ålder. Johanna hade försökt lära honom bokstäverna. Han gjorde framsteg, han ritade med träkol och skrev korta ord på flata stenar som han plockade på stranden. Några av de där stenarna hade han lagt i en rad ute på gården. När det regnade spolades stenarna rena, men snart hade Lars skrivit dit nya ord, som inte alltid var så enkla att förstå. Johanna var den som bäst kunde tyda vad Lars ville ha sagt.

Nu hade Lars rest sig upp, han gnuggade sig i ögonen och vacklade ut genom ytterdörren för att kissa innan han lade sig. Johanna följde efter sin bror. Hon gick en liten omväg runt honom där han stod vid väggen, hon fortsatte in bland buskarna och satte sig på huk.

Lars stod kvar när hon gick tillbaka. Han tog tag i hennes hand och hon förstod att han ville säga något här ute innan de gick in igen.

”Är det säkert?” frågade han.

”Ja, det är alldeles säkert”, svarade Johanna.

”Hur kan du veta?”

”Jag känner det inom mig, och jag litar på far, han lämnar oss inte.”

Lars tryckte Johannas hand hårt. Han trodde på sin syster, hon brukade ha rätt när hon sa att hon kände på sig hur det var. Hon skulle aldrig tala osanning.

Ord över havet

DET BLEV EN kall morgon. Johanna vaknade innan det var ljust, hon gick upp och blåste liv i spiselden, började plocka fram sådant som hörde till morgonmaten, vällingskålarna, bröd och salt.

Det ljusnade när hon gick till Posthuset i Grisslehamn. Hon hade frågat sin mor och de hade varit överens. Det var bäst om Johanna gick ensam, hon hade lärt känna Birgitta och blivit väl behandlad. Nu gällde det att få veta mera.

Inga människor fanns i bryggghuset. Johanna knackade, öppnade dörren när hon inte fick svar, men ingen var där.

Då gick hon till stora huset, fanns det kanske en mindre ingång på sidan? Hon letade, men hittade ingen dörr. Hon vände tillbaka, tvekade, skulle hon våga knacka på den stora porten?

Det dröjde kanske tjugo sekunder innan den öppnades, Birgitta stod där, log och vinkade att Johanna skulle komma.

”Kom, kom, var inte rädd”, ropade hon. ”Det här är vägen till köket, du är inbjuden, kom bara.”

Johanna steg in, Birgitta gav henne en snabb klapp på kinden, det kändes ovanligt, i Johannas hem tog man aldrig i varandra på det sättet.

De fortsatte genom en dörr till vänster och kom in i köket. Men det här var ett rum av annat slag än de kök som Johanna besökt i Byholmas gamla gårdar. Där åt man, samlades, arbetade och sov eftersom värmen fanns där. Det här köket var bara till för matlagning. Posthuset hade en särskild matsal, ofta övernattade resenärer i huset. Det var många som skulle ha mat och husets båda pigor skötte den saken. Johanna hade redan träffat Birgitta, nu fick hon hälsa på Laura Persdotter, den äldre pigan.

”Jag har hört om dig”, sa Laura när hon sträckte fram handen mot Johanna.

Johanna neg och visste inte vad hon skulle säga. Laura var i samma ålder som Johannas mor, hade ljusblå blus och mörkblått förkläde över den långa grå kjolen. Hon log inte när hon hälsade men tittade Johanna i ögonen, höll kvar greppet runt hennes hand en kort stund.

”Du är välkommen”, sa hon och nu lät hon lite vänligare.

”Tack”, var allt Johanna fick fram.

”Hur gammal är du?” frågade Laura.

”Jag skall fylla fjorton efter nyåret”, svarade Johanna.

”Du är ganska stor för din ålder.”

Johanna log och neg lite, hon visste inte vad hon skulle svara.

”Du kan gå med mig upp till telegrafan”, sa Birgitta. ”Jag skall dit med mat till telegrafisterna om en stund, då kan du fråga om det har kommit mera information om postbåten, och om karlarna, ja om din far.”

”Något har de nog fått veta”, sa Laura.

”Det är en klar morgon, sikten verkar fin”, sa Birgitta.

”Titta till kakelugnarna innan ni går”, sa Laura.

Johanna följde med Birgitta ut till vedboden som låg nedanför brygghuset. Uppkapad björkved var redan kluven

och staplad där inne, de tog varsin börda och gick tillbaka till stora huset. De började i kontoret. Postmästaren satt bakom sitt skrivbord, en annan man satt vid en framflyttad stol, de diskuterade något och brydde sig inte om de vedbärande tjänarinnorna, senare fick Johanna veta att den besökande mannen var postiljonen Anders Nyström.

Johanna stod alldeles stilla. Hon iakttog kakelugnen, de märkligt grönskimrande plattorna, spegelytans flammiga färgmönster som återgav och förvrängde hennes eget ansikte, rummets möbler, fönstret. Hon kände med fingertopparna mot den glatta ytan, som is eller glas, men lenare och samtidigt lite överkligt.

Nu höjde postmästaren blicken och fick syn på kvinnorna. Han log mot Johanna, nickade utan att säga något, fortsatte prata med mannen vid skrivbordet.

De hämtade mera ved, bar in till husets andra kakelugnar, i sovrummen, matsalen, rummet där familjens tre barn satt med sin lärarinna. Barnen tittade nyfiket på Johanna som neg mot lärarinnan och även mot barnen. Det var två flickor, kanske nio och tio år, och en pojke i sjuårsåldern. Han skrattade till när Johanna neg och hon kände på sig att hon gjort något fel.

”Barn, nu fortsätter vi”, sa lärarinnan.

Hennes elever löd genast uppmaningen. De tittade ner, återgick till de avbrutna uppgifterna. Johanna skymtade vita papper, bläckhorn, och hon hörde det raspande ljudet när tre gåspennor sakta formade svåra bokstäver, snirklar och staplar. Hon tyckte att hon kände lukten av bläck, kunskap, insikt, en annan värld än hennes egen.

De gick åt vänster utanför grinden, följde stigen mellan lönnarna upp i skogen, skymtade havet, följde den korta

sandstranden innan det blev motlut vid Utkiksberget.

Sista biten var riktigt brant. Och där på en bergknalle låg telegrafan.

Johanna såg en märkvärdig byggnad. En liten stuga med fyra grova master som stack upp ur taket, höga var de, stagade med rep åt alla håll. Högst upp mellan masterna fanns rader av stora, fyrkantiga plattor, och från plattorna gick smala linor ner till hål i stugans tak.

Det fanns ett mycket litet fönster där inne, rummet var bara obetydligt upplyst. Johanna såg att en man satt på en stol. Han höll sitt ansikte pressat mot något som stack fram ur väggen, ett blankt rör, och hans ena öga trycktes mot en ring runt rörets ändstycke.

"Välkomna", mumlade mannen utan att avbryta det han sysslade med.

"Jag har med mig Johanna Nygren", sa Birgitta. "Hon är på besök hos oss."

"Välkommen, Johanna", sa mannen.

"Tack."

"Jag heter Sven Niklasson."

"Ser du något?" frågade Birgitta.

"Sikten är utmärkt", svarade Sven. "Jag tog emot några meddelanden tidigare i dag, och det kommer nog mera."

"Johannas far var med i postbåten som råkade ut för stormen", sa Birgitta.

"Hmm", mumlade Sven.

Birgitta började plocka upp maten ur korgen. Hon lade den på ett litet väggfast bord i rummet.

"Vill du titta?" frågade Sven.

Johanna svarade inte eftersom hon trodde att Sven pratade med Birgitta. Men när Birgitta inte svarade blev hon först undrande, sedan lite villrådig.

”Kom”, sa Sven och viftade med ena handen mot Johanna.

Hon gick fram till Sven. Han tog med handen runt hennes axel, flyttade sig bort från det utstickande röret i väggen, sköt henne närmare, pekade.

”Titta i kikaren”, sa han.

Johanna satte sig på stolen, sträckte sig upp för att komma i nivå med den utstickande kikaren, tryckte försiktigt ögat mot den runda ringen, såg något suddigt, flimrande, obegripligt.

”Vad ser du?” frågade Sven.

”Jag vet inte.”

”Vänta en stund, det klarnar så sakta, det brukar ta ett tag när man är ovan.”

Johanna väntade, såg det otydliga bli lite mindre suddigt. Konturerna skärptes, en bild framträdde, små fyrkanter i rad ovanpå varandra, suddiga, det darrade runt omkring dem, men hon såg i alla fall något.

”Hur många fyrkanter ser du?” frågade Sven.

Johanna räknade sakta, räknade igen.

”Fem stycken”, sa hon.

”Och hur står de i förhållande till varandra?”

”Det är två till höger ovanpå varandra och så en i mitten där nere och två på vänstra sidan med ett litet hål mellan.”

”Utmärkt”, sa Sven. ”Du har gjort din första observation, min flicka, du kan kalla dig signalist om du vill.”

Han sköt undan Johanna, tog hennes plats, satt tyst en kort stund.

”Jodå, det stämmer som du sa. Nu skall jag tala om för dem på Signilskär att vi har tagit emot deras budskap.”

Sven lämnade kikaren, gick tvärs över rummet till en plats där ett helt knippe trådar kom ner från de små hålen i

taket. Trådarna var fästa i en anordning med tangenter, träklaffar och ramar, längst ner fanns en stor järnbygel.

Sven tryckte sakta ner några av tangenterna, fortsatte med ett par till. När han var klar med inställningarna trampade han ner bygelns foten. Trådarna sträcktes alla på en gång, det hördes ljud uppifrån, som om en bunt brädlappar slog och slamrade, hastigt, och så tystnad igen.

”Nu vet de att jag tagit emot meddelandet”, sa Sven. ”Jag gav dem samma budskap tillbaka, det är så man gör. Nu skall jag se om det blir någon fortsättning.”

Han återvände till kikaren, tryckte ögat mot ringen och andades genom näsan. Johanna hörde hans långsamma, väsande andhämtning.

”Det kan dröja”, mumlade Sven. ”Signalarbetet består mest av väntan, timme efter timme.”

”Hur länge orkar du sitta där utan att få ont i ögat?” undrade Johanna.

”Vi är två man som byter av varandra. Harald kommer när som helst, han är bara ute en kort stund.”

”Vad vet du om postbåten?” frågade Johanna.

”De har bärgat den, men inga män fanns ombord, det är allt jag vet. Väskan var kvar, posten var blöt men oskadd.”

”Far har simmat i säkerhet”, sa Johanna.

”Låt oss hoppas det.”

Sven såg trött ut, eller bekymrad kanske.

Det blåste lite när de gick tillbaka, tallarnas låga kronor vajade i vinden. Johanna vände sig om och tittade på telegrafhytten. Nu såg hon kikaren som stack ut, inbyggd i ett långt träfodral. Det var märkvärdigt hur långt man såg i den kikaren. Telegrafhuset på Signilskär syntes inte med